

ИНТЕЛИГЕНТНИТЕ ДОГОВОРИ: SMART CONTRACTS

*Проф. д-р Маргарита Бъчварова
Икономически университет – Варна*

THE INTELLIGENT CONTRACT: SMART CONTRACTS

*Professor Margarita Bachvarova, PhD
University of Economics – Varna*

Резюме: *В настоящото изследване се разглежда понятието smart contract. Появата на интелигентните договори е свързано с приложението на нови технологични решения в различни обществени сфери. Основната цел е да се анализират отделните становища и да се посочат техните особености в сравнение с класическите договори.*

Ключови думи: *договор, общо учение, интелигентен договор*

Summary: *In the present study, the concept of smart contract is considered. The emergence of smart contracts is associated with the application of new technological solutions in various public spheres. The main goal is to analyze the individual opinions and to point out their peculiarities in comparison with classical contracts.*

Keywords: *contract, general learning, smart contract;*

Doi: <https://doi.org/10.36997/LBCS2022.9>

Въведение

Дигитализацията в отделните сфери породи възникването на понятието за интелигентни договори, или smart contract. Идеята за тяхното приложение се поражда през 90-те години, но поради техните особености понятието е дискусивно. На тази база е и целта на настоящия доклад: *да анализира понятието smart contract и да се систематизират особените им белези в сравнение с класическите договори.* За постигането ѝ авторът си поставя следните изследователски задачи: а) анализ на отделни становища, б) систематизиране на особеностите на интелигентните договори, съпоставени с общото учение за договорите.

Методологията на изследването включва използването на общонаучни и специализирани методи: анализ, синтез, индукция, дедукция, нормативен, систематичен и сравнителен метод.

Изложение

Понятието smart contract за първи път се въвежда през 1994 година в САЩ от американския юрист и специалист по криптография Ник Сабо (Морхат 2018: 1-6). Реализацията на неговата идея се извършва, когато изпълнението на тези договори е възможно поради създаването на технологията блокчейн и на платформата Ethereum⁶⁷ през 2013 г. Прилагането на интелигентните договори е факт, което поражда актуалността от изясняване на тяхната същност.

Едно от утвърдените разбирания е, че под понятието smart contract се имат предвид компютърни протоколи, които са насочени дигитално да улеснят изпълнението на сключеното споразумение. Те се разглеждат като вид алгоритъм, който е предназначен да автоматизира процеса на изпълнение (Осмоловская 2018: 54-56). Други изследователи (Трунцевский, Севальнев 2020: 123) дефинират интелигентните договори като компютърен код за формулиране, проверки и изпълнение на съглашението между страните. Според тях основните правни въпроси са свързани с уведомяване, съгласие и защита правата на потребителите. Като изпълним код те предполагат да се реализират в специална среда, в условията на блокчейн технология с цел да се улесни и изпълни споразумението между страните без участие на трета доверена страна. Тяхното съществуване е пряко обвързано с наличието на определена информационна платформа, която ги разглежда като програми, изпълнявани на блок вериги, и част от софтуера, който регулира размяната на ресурси между участниците. Сигурността при изпълнението на интелигентните договори се търси на плоскостта на криптографията, която не позволява субективно тълкуване при изпълнението на отделни условия от споразумението между страните.

От гореизложеното е видно, че характеризирането на понятието smart contract се извършва на основата на спецификите от приложението на компютърните технологии, а не от позициите на юридическата теория. Във връзка с това изследователи като Майер и Екерт (Трунцевский, Севальнев 2020: 118-147) поддържат разбирането, че дори и т. нар. smart contract да не са юридически договори, те попадат под нормите на националното и международното право. В съвременната литература съществува и твърдението, че с

⁶⁷ <https://kriptonovini.com/2020/11/18/smart-contracts/>.

оглед на понятието договор, то е налице: а) нова разновидност на договора; б) нова форма на договора; в) способ за изпълнение на договора (Филипенко 2020: 245-253).

На основата на сравнителния метод с класическите договори отличителните белези на интелигентните договори могат да се обобщат по следния начин:

Първо, от гледна точка на използвания език, за разлика от класическите договори, които се сключват в устна или писмена форма, то интелигентните договори са цифрови, съдържат криптографски код.

Второ, средата, в която се създават и изпълняват интелигентните договори, е специфична, а именно – в дигитална среда. Предпоставка за тях е наличието на блокчейн технология и компютризирана мрежа, чрез която се гарантират транзакциите по споразумението. Налице е също и специална платформа Ethereum, която позволява генерирането на подобен договор. За изготвянето на посочения компютърен протокол е необходимо знание, свързано с компютърните езици, които са необходими за работа в тази платформа. Съответно класическите договори възникват и се изпълняват в реална среда.

Трето, управлението на интелигентния договор се извършва на основата на математически правила, които водят до пълен автоматизъм при изпълнението на определените условия. Автоматизираното самоизпълнение на договора се уговаря още към момента на неговото сключване. Промяна на въведената информация е недопустима и тя не може да се изтрива. Класическият договор може да се анексира, новира, опрощава.

Четвърто, не е без значение и обстоятелството, че тези договори не използват правна терминология и понятия със съдържание и последици, утвърдени в теорията и практиката. Това поражда проблеми при тълкуването на договора при възникнали спорни ситуации.

Пето, ползвателите на услуги, реализирани чрез интелигентните договори в блокчейн среда, следва да притежават специфични технически знания. При условие че потребителите не ги притежават, в този случай за създаването и изпълнението на договора е необходимо използването на технически посредници/сътрудници със съответните знания.

Шесто, при класическите договори от гледна точка на изпъл-

нението се прилагат специфични институти: непреодолима сила, стопанска непоносимост, разваляне на договора. При непреодолима сила се спира изпълнението му, а при стопанската непоносимост той се изменя от съда.

Седмо, при класическия договор страните се идентифицират с личните си данни, а при интелигентните договори това е възможно с помощта на верига от цифрова информация, записана в блокчейн системата. Проблемите, които могат да възникнат, са с оглед доказване на персонификацията на участника в договора, както и неговата дееспособност с оглед валидността на сделката.

Осмо, при класическия договор се различават различни форми на неизпълнение: частично, лошо или забавено. При интелигентните договори те са неприложими с оглед на тяхното самоизпълнение, което е равнозначно на пълно изпълнение.

Девето, преценката на изпълнението и на сключването на договора предполага използването на понятия с абстрактен характер, като дължима грижа, добросъвестност, добри нрави. Тези понятия не могат да бъдат цифровизирани, поради което и няма как да бъдат предварително уговорени.

От посочените по-горе особености Юрасов (Юрасов 2017) посочва за възможни следните два модела за интегриране на умните договори към действащата система на договорното право:

Първи модел: Като **техническо приложение** към самостоятелен класически договор, сключен в предвидената от закона форма. Допълнително се изготвя приложение: интелигентен договор в качеството му на компютърен код/програма за тези части от условията, които подлежат на автоматизирано изпълнение. Този т.нар smart contract е по-скоро техническо средство, което обезпечава определени условия, включени в съдържанието на класическия договор. В този аспект интелигентният договор не е самостоятелен договор, а неразделна част от класическо споразумение, като технически гарантира и самоконтролира неговото изпълнение в определени части. От тази гледна точка е технически способ за изпълнение на поетите задължения.

Втори модел под наименованието „хибриден модел“. При този вариант определена част от договора е в класическия си вид, към който се интегрира интелигентен договор за условията, които могат да бъдат записани на компютърен език и отгук подлежащи на

автоматизирано изпълнение. На практика имаме съчетание между класическия и интелигентния договор.

Обосноваването, че интелигентните договори са допустими според нашето законодателство е на база понятието „електронен документ“ в Закона за електронния документ и електронните удостоверителни услуги (ЗЕДЕУУ). Той съдържа електронно изявление и като „електронен документ съществуват под формата на програмен код“ (Върбанова 2020: 359-364). Съгласно чл. 2 от ЗЕДЕУУ електронно изявление е словесно изявление, представено в цифрова форма чрез общоприет стандарт за преобразуване, разчитане и представяне на информацията. Електронното изявление може да съдържа и несловесна информация. Следователно достатъчно е цифрово записаното изявление да може да се възпроизведе в словесна форма и при постигнато съгласие да се третира и като юридически факт (Бъчварова 2020: 148-155).

При интелигентните договори възникват множество дискуссионни аспекти. Те са свързани с възможността по принцип договорите да бъдат изменяни, както и проблеми, които могат да възникнат при приложението, като: идентифициране на страните, спазване на изискванията за форма, освобождаване от изпълнение, възможност за изменение на договора, дължимата грижа, доказване и др. Предвид посоченото, приложението на интелигентните договори е ограничено до договорно съдържание и формата му, което може да се трансформира като компютърен протокол с цел автоматизиране на изпълнението.

Заклучение

Налице са разнородни становища относно понятието „интелигентни договори“, но тенденцията е към признаването им в правния мир, като се отчитат техните особености и на този етап все още има много неизвестни по прилагане на утвърдени институти на частното право. Приложението им е ограничено, тъй като съглашението „smart contract“ съществува в дигитална среда и се оформя с компютърен код с цел автоматизираното му изпълнение или на част от него. При неговата преценка следва да се отчитат общите изисквания относно договорите за: страни, оферта-приемане, предмет, кауза, форма. По наше мнение е налице нова форма на елементите

на договора. Обвързващата сила на офертата е като между присъстващи лица. Предложението се приема веднага, за да настъпи и изпълнението на така вече приетите условия. Затова интелигентните договори се третират и като специфичен способ за изпълнение. De lege ferenda, понятието „интелигентни договори“ следва да намери правна уредба с цел да се да се гарантират правата на участниците по него.

Използвана литература:

1. Бъчварова, М. (2020). Приложимост на общите правила в договорното право при сключване на договорите по електронен път. // Икономическа наука, образование и реална икономика: развитие и взаимодействия в дигиталната епоха. Сборник с доклади. Варна: Наука и икономика, том IV, с.148-156.

(Bachvarova, M. (2020). Prilozhimost na obchite pravila v dogovornoto parvo pri skluchvane na dogovorite po elektronen pat. Ikonomicheska nauka, obrazovanie I realna ikonomika: razvitie I vzaimodeystviya v realnata epoha Sbornik s dokladi. Varna: Nauka I ikonomika, tom IV, s. 148-156)

2. Върбанова, Г. (2020). Смарт контракт и предизвикателства пред правото. // Правото и бизнесът в съвременното общество. Сборник с доклади. Варна: Наука и икономика, стр. 359-364.

(Varbanova. G. (2020). Smarts-contract I predizvikatelstvata pred pravvoto. // Pravoto i biznesat v savremennoto obchtestvo. Sbornik s dokladi. Varna: Nauka I ikonomika, s. 359-364)

3. Морхат, М. (2018) Смарт-контракты и искусственный интеллект: гражданско-правовой взгляд. // Юридические исследования. №5, с. 1-6.

4. Осмоловская, А. (2018). Смарт-контракты-функции и применение. // Бизнес образование в экономике знаний, №2, с. 54-56.

5. Трунцевский, В., Севальнев, В. (2020). Смарт контракт – от определения към определенности. // Право. Журнал Высшей школы экономики, №1, с. 118-147.

6. Юрасов, М., Поздняков, А. Смарт-контракт и перспективы его правового регулирования в эпоху технологии блокчейн (https://zakon.ru/blog/2017/10/9/smart-kontrakt_i_perspektivy_ego_pravovogo_regulirovaniya_v_epohu_tehnologii_blokchejn, 30.09.2022).

7. Филипенко , В. (2020). Смарт-контракты и сделки со сложным юридическим составом. Вопросы российской юстиции, №6, с. 244-253.

За контакты:

Проф. д-р М. Бъчварова

Икономически университет – Варна

E-mail: bachvarova@ue-varna.bg